

MIKSZÁTH KÁLMÁN:

Utazás Palócországban

(Részletek.)

1. A Kesely rögeszméje.

Az utóbbi időkben jó nevet szerzett fiatal illusztrátornak, Dörre Tivadarnak volt meg az a kívánsága, hogy ő, ki már nekem annyi palócot rajzolt ide-oda, lásson egyszer egyet elevenen is.

Elutaztunk. Mondtam neki, hogy csináljon odahaza testamentumot előbb, mert noha nem esik Palócia a világ végén, itt mégis meg fogja kóstolni azokat az utakat, amelyekről az annálékban meg van írva: hogy sarat raknak a sár fölé s nevezik egymás közt: „országút”-nak.

Minthogy ez a leírás egyszersmind hasznos kalauza kíván lenni a jámbor olvasónak, kénytelen vagyok kiterjeszkedni a részletekre is. Nevezetesen elindultunk Budapestről este a bécsi hajón, mely Vácig vitt bennünket, hol szépen megháltunk a „Csillag” című vendéglőben s csodálkozva tapasztaltuk reggelre, hogy a pénzünk több egy forinttal, mint amennyivel elindultunk.

Miképp lehetséges ez, ha sem nem kártyázik, sem nem lop, sem nem talál pénzt az ember?

A pénz ezen megfiadását talán a boldog éghajlat okozza? Oh, nem! Palócia nem tündérország ennyire! Ilyen tartomány nem fordul elő talán még a Népszínházban sem!

Nagy fejtörés után bírtuk csak megfejteni a csodát. Eszünkbe jutott ugyanis, hogy tegnap este a váci hajóállomásnál fiakkerkocsist fogadtunk, akinek nem mi adtunk foglalót, hogy pontosan ott legyen reggelre, hanem ő adott nekünk egy forintnyi foglalót, hogy biztos passzafíroknak vehessen.

— Hogy hívják? — kérdé tőlem az én piktorom, egészen elmélyedve vonásainak nézésében.

— Én Roth Salamon vagyok.

— Palóc ez? — szólt a piktor halkán, hozzám fordulva.

— Dehogy! Hát nem látja, hogy zsidó?

— Lehetetlen! Soha nem láttam még zsidó kocsist.

— A palócok kevély, hetyke nép, nekik derogál az, hogy pénzért szállítsanak valakit. A zsidó vagy uruk nekik, vagy — szolgájuk . . .

Aki ösmeri azokat a bérkocsikat, amelyek Vácra Gyarmatra szállítják az embereket, azok már régen számarnak deklarálták azt a bölcs embert, aki először állította fel, hogy „lassan járj, tovább érsz”.

Két nyomorult gebe (ezúttal Kesely és Sármánv) van befogva egy özönvíz előtti batárba, melyről minden földi ékesség lekopott.

A gebék nyakán csengetyű, melynek zörgése idegessé teszi az embert és a feje is okvetlen megfájdul tőle.

— Nem lehetne levenni azt a csengetyűt, Salamon? — indítványoztam a kocsisnak.

— Nem lehet, kérem alássan, mert az nagy mulatság a lónak. Na-

gyon megszokják ezek a kedves állatok és szórakoznak vele így útközben. Olyan az nekik, kérem alássan, mint az abrak . . . mint a vászon-cselédnek a muzsika.

Aminthogy igaz is. A szentkatalini állás alatt, mikor a Kesely nva-kát megrángatta Salamon, leesett a csengetyű-szíjról a csatt, minél fogva nem lehetett főbbé felcsatolni. A Kesely megindult de nagy zavarba hozta a csengetyűhang hiánya s minden tíz lépésnyire megkötötte magát, hogy ő a herkópáternek sem megy így gyalog. Salamon végre is kénytelen volt madzaggal kötni oda a hüvös kolomnot

— De iszen — mondá — nagy esze van ennek a lónak. Higye meg, teens uram, az embert sokkal könnyebb rászedni.

S miért ne hittem volna, ha ő mondta?

2. A palócföld flórája.

Szép őszi nap volt a hétfői nap. Aranvos sugarak fénnel öntötték be a völgyet és a rónákat. A vén Naszály-hegy egészen nekizöldült a multheti esőzések után s még nagy darabon velünk futott, hol közeledve, hol távolodva, előbukkantak kék ruhában Nógrádvár regés romjai, Drégely is azon az oldalon s balra a távolban ködösen, mint egy karabély-cső, a vén Szanda.

De jó volt ezekben lakni valamikor.

Hanem iszen nem a daliás időket keressük most. Az én piktorom oda se nézett a sasfészeknek.

Többet ért annál egy rozoga kunyhó a rétsági szőlőkben.

— Nini, a Lapaj kunyhója! — kiáltá a piktor lelkesedve. — Menjünk oda! Hadd vegyek róla vázlatot.

Leszálltunk s megindultunk a hegyi gyalogúton a kunyhó felé, mely gallvakból és vesszőkből volt összetákolva.

Ütközben jobbról-balról ismerős füvek és virágok mozogtak, susogtak harmatosan. A vad komló felfutott a csipkebokrokra s egészen körülfogta a karsú hajtásokat, mintha szoknyákat varna belőlük. A fekete bodza egész nagy táblákat lepett be . . . mosolygó gyászmezőket csinált

Még a virágok is milyen egyszerűek itt!

A marmancsok, a tormalevelek hogy összekeverednek, összebújnak, a bajnokfű kiemelkedik közülök magasra, a farkastej buján szeg be az utakat s még a halványpiros virágú bogács is dísz itt.

Oh, kedves virágai a palócföldnek! A tündérkert se szebb talán, a kelet gyöngyei se bájozóbbak, mint a ti boróka-bogyóitok.

Ez a szőnyeg, amely az én bölcsőm alá volt terítve, amelyet én annyiszor megtapodtam.

Valami édes csiklandozást érzek a talpamon, ha rátok lépek . . . vagy hogy talán a szívemben van az . . .

— Milyen szomorú virágok és füvek! — mondá a piktor.

— No, úgy, e, gyönyörűek?

Még egyszer megnézte őket, futólag, lenézőleg.

— Nem találok rajtok semmi különösét. Minden mező ilyen.

Ilyen? Oh, dehogyan ilyen! Vagy igaz, a piktorral ők egy cseppet sem törődtek, hagyták elmenni maguk közül idegenül.

Valamennyi engem nézett, kidugták kíváncsian fejeiket az apró füvek és a lóherés bokrok közül integettek és kiabáltak, csalogatóan magukhoz szólítottak . . . Nem ösmersz? Nézz csak! Itt vagyok . . . Látz-e? Én is. Mi is. Mindnyájan. Nem öregedtünk semmit . . . semmit azóta.

Szívem hangosan dobogott szavaiktól . . . talán a könnyem is kiszordult, soha nekem még nem volt ilyen nagyszerű fogadtatásom.

De a piktor nem értett abból egy betűt sem.

Dunántúli ember, szegény!

3. Az új üstökös.

Lerajzoltuk a kunyhót. A csász, amint meglátta, hogy kunyhójáról

mappát veszünk mel, gyanakodó szemekkel mért végig s közelebb lépetgetve hozzánk, szűrét a földre terítvén, félkényökére dülve, kihívó tekintetet vetett ránk, mintegy várakozó állásban.

— Oszteg mire való lesz az? — szólt hosszú hallgatás után boszúsán.

— Semmi rosszra. A kunyhó nagyon szép. Le akarjuk rajzolni, Megcsóválta bozontos fejét:

— Dejszen engem el nem bolondítanak az urak. Már micsoda szépség volna ezen la? Nem vagyok én mai gyerek. Ha az urak valami szépet akarnának festeni, ott a tisztartó háza a faluban, — hanem hát jól tudom én, mi lesz ez . . .

— Ejh, ugyan mi lesz?

— Az lesz, hogy megmondta nekem a rétsági főkoldus, akinek a fészke ott vagyon az országúton, a vén nyárfa alatt . . .

— Mit mondott meg?

— Azt, hogy a bíró megfenyegette, jövedelmi adót fog vetni a vármegye ő rá is: — mert már a vármegye rászorul az ilyen szegény párákra is.

Nevettünk a csósz észrevételén, ami, úgy látszik, még csak jobban elkésérítette.

— Nevethetnek, tudom. Látom ám már az új üstököst negyednapja. mindig hajnalban jön a nagy farkával . . . Egi jel nem hazudik.

— Hiszen az üstökös háborút jelent, barátom.

— Az ám, valamikor — szólt meggyőződéssel, kalapját szemére húzva —, háborút jelentett még a jó világban, de most már mindig az új porciónak a forspontja. Nem vagyok én mai gyerek, megvigyáztam én azt már.

És az öregnek körülbelül igaza van. Mert ha az üstökös háborút jelent is, az új adókat meg a háború jelenti.

Csak egyet nem vigyázott meg csósz uram, hogy az adószedők néha be se várják az üstökös csillagot.

Felállt, közelebb lépett hozzánk s inkább kíváncsisággal, mint gyűlölettel tekintett a vázlatkönyvbe s amint lassan-lassan ki kezdte venni a körvonalakat, még tetszett is neki a dolog.

— Az istenuccse, — mondá.

Kivettem szivartárcámat s megkínáltam egy szivarral.

— Hát iszen . . . iszen . . . — szólt békületekenyebb hangon, mi-alatt a szivart a nagyobb összetartozandóság okából megnyálazta —, ha már rászorul király ő felsége . . . mert hallom, hogy nagy szegénységben él ő is . . . én bizony nem ódzkodom . . . csak arra kérem szeretettel az urakat, hogyha már úgy van, hogy legalább minél kisebbre rajzolják.

Azt gondolta, hogy úgy kevesebbet kell majd fizetni érte. S szörnyen hálálkodott, mikor egy féltényrnyi darabkára látta odateremtve.

DR. PATAY PÁL:

Megyénk őslakossága

Élt-e Nógrádban az ősember? Mióta lakik Nógrádban az ember? Ezek a kérdések hangzanak el unos-untalanul a régészek között.

Az első kérdésre igen egyszerűen felelhetünk: élt. Természetesen nem kell megtelepült, állandó ittélésre gondolnunk, mert hiszen a régibb kőkor lakossága, a jégkori ősember az életét gyűjtögetésből és vadászatból tartotta fenn. Ennek következtében a felélt területekről mindig tovább kellett vándorolnia olyan vidékekre, amelyeken még bőven volt élelem, vadállomány.

A régibb kőkor ősemberének itteni tartózkodásáról az ipolysági leleteken kívül közvetlen tárgyi bizonyítékunk még nincs. De minthogy tőlünk nyugatra, az Ipoly mentén, úgyszintén tőlünk Keletre, a Bükk hegység barlangjaiban az ősember számtalan nyomát meg lehetett találni, jogosan feltehetjük, hogy a régibb kőkor kóborló vadárzsaládjai megyénk területén is felütötték a sátorfájukat.